

Komunistų partijos ideologinė apologetika slopinant lietuvių tautos pasipriešinimą (1944–1953 m.)

Straipsnyje tęsiamas 2004 m. žurnale „Genocidas ir rezistencija“¹ pradėtas komunistų partijos, represinių ir ideologinių struktūrų vaidmens slopinant lietuvių tautos pasipriešinimą, griauinant Lietuvos valstybingumą, naikinant tautos identitetą ir jos dvasines vertybes tyrimas.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, Sovietų Sąjungoje keitėsi dvasinės ir politinės raidos tendencijos. Pasijutę laisviau, žmonės puoselėjo geresnio gyvenimo viltis, tikėjosi, gal režimas sušvelnės, laukė permainų. Pasikeitusiose visuomenės nuotaikose valdantieji sluoksniai išvydo grėsmę totalitarizmui, neribotai valdžios savivalei. Pavojų kėlė tie, kurie, pavargę nuo spartuoliškų darbo sąlygų, begalinių mitingų ir susirinkimų, siekė geresnio, laisvesnio gyvenimo, kūrybinės minties laisvės. Komunistų partiją gąsdino suaktyvėjęs visuomenės gyvenimas. Be to, reikėjo kuo greičiau sovietizuoti neseniai okupuotus kraštus, norint juos išlaikyti savo politinėje ir ekonominėje įtakoje. Pasipylė gausybė VKP(b) CK nutarimų, kuriuose buvo reikalaujama stiprinti dvasinės ir politinės prievartos sistemą. Sovietiniai ideologai nurodinėjo žmonėms, kaip jie turi galvoti ir vertinti vieną ar kitą visuomeninį reiškinį. Propaganda nepaliko vietos asmeniniam gyvenimui. Stalininė ideologijos sistema sukūrė daugybę sofistinių, utopinių formulių, turė-

jusių tikslą pateisinti komunistų partijos veiklą, diegti stalinines dogmas. Josifo Stalino ir jo artimųjų išsakyti postulatai buvo tiražuojami visuose leidiniuose, kartojami partinių organizacijų nutarimuose, priimamuose gausybėje susirinkimų ir mitingų. Siekiant stiprinti sovietinį prievartinio gyvenimo modelį reikėjo demaskuoti tikrus ir tariamus priešus, dalyvauti klasių kovoje, komunistinėje ideologinėje ir propagandinėje veikloje, kurios išraiška buvo ne tik priklausymas komunistinėms organizacijoms, bet ir lojalumas sovietiniams veikėjams, komunistinių dogmų propaganda ir nediskutuotinas priėmimas. Totalitarinėje visuomenėje negalėjo būti vietos diskusijoms, kitokiai, nei skelbė partinės struktūros, nuomonei.

Šiame straipsnyje siekiama toliau atskleisti komunistų partijos pastangas ideologiškai pagrįsti lietuvių tautos pasipriešinimo slopinimo ir identiteto naikinimo sąsajas, praktinius jų įgyvendinimo būdus. Tiriant problemą siekiama parodyti komunistų partijos ir represinių struktūrų požiūrį į inteligentiją, siekius pajungti ją tautos mentaliteto, dvasinio gyvenimo naikinimui, krašto sovietizavimo interesams. Straipsnyje analizuojamos ideologinės komunistų partijos struktūrų pastangos išdildyti iš tautos sąmonės jos istoriją, amžinąsias laisvės, tautos vienybės idėjas. Pasirinkta tyrimo problematika apima 1944–1953 m. laikotarpį. Remiantis archyvuose išlikusiais komunistų

partijos ir represinių struktūrų dokumentais analizuojama jų veikla sovietizuojant mokslą ir kultūrą, atskleidžiami kai kurie tautos mentaliteto pokyčiai.

Sovietinėje istoriografijoje komunistų partijos ideologinės veiklos tyrinėjimai rėmėsi režimo skelbiamos klasių kovos, pasipriešinimo slopinimo apologetika. Totalitarizmo, okupuotų šalių sovietizavimo, pasipriešinimo slopinimo ir ideologinės propagandinės veiklos klausimai yra nagrinėti užsienio autorių darbuose, tyrinėjančiuose pokarinės Europos problemas². Lietuvoje nepriklausomybės metais parašyta nemažai darbų, kuriuose tirama ne tik partizaninės kovos istorija, – yra parengta ir teorinių darbų. Juose atsispindi pasipriešinimo slopinimo ir tautos dvasinio gyvenimo naikinimo klausimai. Šias problemas savo darbuose yra nagrinėję Arvydas Anušauskas³ ir Juozas Starkauskas⁴. Pasirodė apibendrinamasis darbas „Lietuva 1940–1990 metais“⁵. Šioje monografijoje aptariami naujausi sovietmečio istorijos tyrimai Lietuvoje. Jos autoriai atskleidžia reikšmingus politinius kiekvieno sovietmečio laikotarpio įvykius, tautos siekius išlaikyti identitetą, idėją atkurti valstybingumą. Teoriniai totalitarizmo aspektai nagrinėjami Nerijos Putnaitės⁶, Aurimo Švedo⁷, Alfonso Eidinto⁸ darbuose. Kai kuriuos mus dominančios problemos aspektus tyrinėjo Vanda Kašauskienė⁹, Elvyra Užkurėlytė-Baltinienė¹⁰, Vytautas Kubilius¹¹, Elena Baliutytė¹², Liudas Truska¹³, Inga Petravičiūtė¹⁴, Danutė Blažytė-Baužienė¹⁵ ir kiti autoriai.

Skelbiami sovietinio laikotarpio archyviniai dokumentai¹⁶ yra reikšmingas šaltinis plečiant istorinius kultūros ir dvasinio gyvenimo tyrimus. Tautos dvasinio gyvenimo naikinimo ir kitais sovietinio režimo nusikalstamos veiklos klausimais vertingų dokumentų sukaupė ir atliko reikšmingų tyrimų nuo 1998 m. veikianti Tarptautinė ko-

misija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti¹⁷. Tautos tapatybės, dvasinio gyvenimo problemos atsispinti ir šiais laikais gausiai leidžiamuose tiek mokslo ir kultūros veikėjų¹⁸, tiek buvusių partinių darbuotojų¹⁹ atsiminimuose. Yra ir kontroversiškų atsiminimų knygų²⁰. Kritiškas vienų ir kitų įvertinimas padeda geriau suvokti istorinę epochą, jos ypatumus, išryškinti vertinimų esmę ir prasmę. Nemažai publikacijų paskelbta tęstiniuose leidiniuose, Lietuvos ir užsienio periodikoje.

Antrojo pasaulinio karo pabaiga Lietuvai nieko gero nežadėjo. Ji sutapo su antrosios sovietinės okupacijos pradžia ir naująja stalininio teroro banga, kuri Lietuvoje buvo nukreipta slopinti kilusį tautos pasipriešinimą, naikinti prieškariu puoselėtą tautos dvasinį gyvenimą. Prisidengus kova su „buržuaziniu nacionalizmu“, buvo sovietizuojamas visas dvasinis gyvenimas. Teiginys, kad kuriant socializmą klasių kova stiprėja, tapo pateisinimu ne tik susidoroti su kilusiu tautos pasipriešinimu, bet ir sunaikinti režimui nepalankius socialinius sluoksnius, kitaip galvojančius ar nepritariančius sovietiniam režimui.

1944–1948 m. VKP(b) CK priėmė nemažai nutarimų dėl politinės padėties ir komunistų partijos veiklos Lietuvoje, kuriuose kėlė uždavinį kuo greičiau sunaikinti tautinį pagrindį, jo ideologiją ir socialinę bazę, suformuoti politinę sistemą, kurioje žmogus dvasiškai ir fiziškai priklausytų nuo sovietų valdžios įgeidžių, išguiti iš tautos sąmonės laisvės siekius. Tautos dvasinis gyvenimas buvo naikinamas pirmiausia iš visuomenės gyvenimo pašalinant Nepriklausomoje Lietuvoje subrendusius kultūros darbuotojus, inteligentus ir vietoj jų iškeliant liumpe-nizuotus gyventojų sluoksnius. Į valdžios postus paskirti menkai išsilavinę žmonės akiai vykdė komunistų partijos ir represinių struktūrų direktyvas, visiškai nesirūpino, „ką

apie juos pagalvos buožės ir buržuaziniai nacionalistai“. Teroras ir dvasinės represijos vertė kiekvieną baimintis dėl savo likimo, nes nežinia kada ir už ką galėjo būti apkaltintas „bendradarbiavimu su nacistais ar buržuazinio nacionalizmo skleidimu“. Dvasinis ir fizinis teroras, panieka mokslui ir tautos kultūrai, istorinei praeičiai, vandalizmas tapo Lietuvos politinio gyvenimo kasdienybe.

Slopinant pasipriešinimą, pirmiausia buvo siekiama sunaikinti inteligentiją, kuri, anot sovietų valdžios, papildė „nacionalistų gretas“, „tarp jos įsitvirtinusi kontrrevoliucija“²¹. NKGB-NKVD 1945 m. teigė, kad kaimo inteligentai – mokytojai, agronomai – vadovavo pasipriešinimo grupėms, partizanų būriams, inspiravo aktyvią antisovietinę jaunimo veiklą²². Inteligentija buvo kaltinama raginimais priešintis partijos ir vyriausybės priemonėms, „socializmo statybai“, „kenkimu ideologiniame fronte“, antisovietinės ir „nacionalistinės agitacijos rėmimu“²³. Iš daugelio apskričių atėdavusiuose NKGB-NKVD pranešimuose buvo sakoma, jog „tarp inteligentų visuotinis įsitikinimas, kad būsianti atkurta buvusi Lietuva“²⁴. NKGB-NKVD tvirtino, kad dauguma inteligentų sovietų valdžios atžvilgiu laikosi pasyviai, vyrauja laukimo nuotaikos, manoma, kad sovietų valdžia vis tiek ilgai neužsisibus²⁵. Inteligencijai buvo priekaištaujama, kad ji atsisakanti dalyvauti skleidžiant komunistinę ideologiją, įrodinėdama, kad tai partorgų darbas. Ji sakosi galinti kalbėti tik apie kultūrą. Antanas Sniečkus 1946 m. piktinosi, kad „nemaža lietuvių inteligentų dalis dar nerado savo vietos vykstančios klasių kovos sąlygomis, svyruoja, stovi kryžkelėje. Dalis lietuvių inteligentų pakanti buržuaziniams nacionalistams, jų išdavikiškai kovai su lietuvių tauta arba patys stovi tarybų valdžiai priešiškosiose pozicijose.“²⁶ Tiek daug ideologinių ir politinių kaltinimų inteligentams buvo išsakoma neatsitiktinai. Jų patriotinis

nusiteikimas stiprino dvasinį tautos ryžtą kovoti už Lietuvos valstybingumą, išsaugoti savo identitetą.

LKP(b) CK 1945 m. pateiktoje VKP(b) CK Lietuvos švietimo padėties ataskaitoje teigiama, kad „pagal savo nusiteikimą ir ideologiją dauguma mokytojų vienu ar kitu laipsniu yra buržuazinėse-nacionalistinėse pozicijose, tiesiogiai dalyvauja pagrindinėje kontrrevoliucinėje veikloje prieš tarybų valdžią“²⁷. Daug priekaištų sulaukdavo mokymo turinys. Mokytojai buvo kaltinami, kad stengiasi išlaikyti tautinę mokyklos dvasią, išsaugoti jos „apolitiškumą“. Daugelis mokytojų laikė savo pareiga pateikti mokiniams objektyvias tautos istorijos ir kultūros žinias, skatino mokinių pasipriešinimo veiklą ir pritarė jai. LKP(b) Šakių apskrities komiteto 1947 m. pranešime sakoma, kad mokytojai „laikosi neutralizmo politikos, nutyli tarybų šalies laimėjimus, nekalba apie tarybinį patriotizmą“. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad mokiniai silpnai moka sovietinių miestų pavadinimus ir sunkiai juos parodo žemėlapyje, o neblogai atsakinėja apie Vakarų Europos valstybes. Moksleiviai prastai susipažinę su SSRS istorija, bet gerai – su Europos šalių. Teigiama, kad mokytojai tyčiomis nutyli apie svarbiausias rusų tautos ir kitų SSRS tautų pergales²⁸. Priešingai, negu kad norėjosi režimo gynėjams, mokytojai neatsisakė mokiniams atskleisti istorinės tautos praeities, ugdyti jų tautinio nusiteikimo. Mokytojai vengė dėstyti propagandinę medžiagą. „Reikia pripažinti, kad kai kuriose mokytojų seminarijose visuomeninės-politinės disciplinos dėstomos žemu politiniu lygiu. Ypač antimoksliskai ir antimarksistiškai dėstoma pedagogika, psichologija, logika, literatūra“, – nurodoma LKP(b) CK 1947 m. ataskaitoje. „Yra faktų, kad mokytojai sąmoningai pamokose bruka buržuazinę nacionalistinę ideologiją“. Antai Telšių mokytojų seminarijos literatūros dėstytoja

O. Mickevičiūtė, supažindindama ketvirtą kurso mokinius su lietuvių rašytojo Antano Vienuolio-Žukausko biografija, pabrėžė, kad Vienuolis 1918–1919 m. dalyvavo Lietuvos nepriklausomybės kovose. „Tenka pažymėti, – sakoma toje pačioje ataskaitoje, – kad mokytoja Mickevičiūtė nepripažįsta savo klaidos ir toliau atkakliai tvirtina, kad buržuazinė Lietuva iš tikrųjų buvo nepriklausoma ir kad kova, kuri tuo metu vyko prieš bolševikus, iš tikrųjų buvo kova už Lietuvos nepriklausomybę.“ LKP(b) CK ataskaitoje daroma išvada, kad literatūra „dėstoma remiantis idealistine pasaulėžiūra“²⁹.

Reikšmingą vaidmenį formuotės jaunimo tautiniam mentalitetui turi istorija. Todėl jos dėstymą sovietų režimas kreipė taip, kad jaunimas kuo mažiau sužinotų apie Lietuvos praeitį. „Kur kas prasčiau dėstoma Lietuvos TSR istorija, – konstatavo LKP(b) CK. – Daugelyje mokytojų seminarijų ji grindžiama buržuazine nacionalistine istoriografija.“ LKP(b) CK piktinosi, kad mokytojų seminarijose įgytos objektyvios Lietuvos istorinės praeities žinios pamokose perduodamos pradinių klasių mokiniams³⁰. Panašiai buvo priekaištauojama ir bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams, dėstantiems Lietuvos istoriją ir lietuvių literatūrą. Tautiškai nusiteikę mokytojai buvo šalinami iš mokyklų, sodinami į kalėjimus už antisovietinę veiklą, o į jų vietą ateidavo dažnai neturintys reikiamo išsilavinimo režimui ištikimi asmenys. Represijomis ir dvasiniu teroru buvo stengiamasi sukelti mokytojams baimę dėl savo likimo, tai vertė juos tautinį mokymo turinį keisti komunistinių dogmų propaganda, šalinti iš mokymo proceso tautos kultūrinės ir dvasines vertybes.

Inteligentijos siekis išsaugoti per daugelį šimtmečių susiformavusias dvasines vertybes tapo nesibaigiančių persekiojimų ir represijų priežastimi. Apkaltinus „liaudies priešais“, 1944–1945 m. suimta Kauno universiteto

ir kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų dėstytojų ir studentų. Intelligentams nuolat grėsė represijos ir kitoks susidorojimas. NKGB, remdamasis paplitusia J. Stalino fraze, kad buržuazinės valstybės nuolat siunčia savo šnipus ir diversantus, inteligentiją apibūdindavo kaip „reakcinę masę“, skleidžiančią gandus. Vadovaujantis tokia nuostata, buvo kuriami įvairūs planai susidoroti su vienu ar kitu asmeniu. Viename iš pranešimų apie Kauno universitetą sakoma, kad šio universiteto Istorijos-filologijos fakulteto dekanas, Istorijos katedros vedėjas ir bibliotekos direktorius Augustinas Janulaitis, kilęs iš buožių, Socialdemokratų partijos Centro komiteto narys, valdant liaudininkų ir krikščionių demokratų vyriausybėms, dirbęs Aukščiausiojo tribunolo pirmininku, ir dabar yra aktyvus reakcionierius, atvirai vykdo antisovietinę veiklą. Savo paskaitose jis skelbia tokias koncepcijas: „viskas, kas rusiška, lietuviams priešiška...“, „niekada ir niekur nebuvo lietuvių tautos draugystės su rusų tauta...“, „socializmą sukurti galima tik Rusijoje, nes jos liaudis yra laukinė ir nekultūringa...“. MGB įtikinėjo LKP(b) CK, kad A. Janulaičio nurodymu persekiojami marksizmo-leninizmo katedrų dėstytojai, kad jis pareiškęs: „Jūs kuo greičiau išvažiuokite iš čia, nes su marksizmu Lietuvoje jums nieko neišeis.“ NKGB tvirtino, kad universitete nėra sovietinės ir senųjų rusų mokslininkų politinės, ekonominės, istorinės, techninės ir mokslinės literatūros, studentai visus dalykus studijuoja iš vokiškų ir angliškų knygų. NKGB įtikinėjo LKP(b) CK, kad A. Janulaitis antisovietinę veiklą vykdo su rektoriaus Antano Purėno, kuris yra artimas buvusio partijos Kauno miesto komiteto sekretoriaus Juozo Grigalavičiaus (VKP(b) CK 1946 m. apkaltinto „buržuaziniu nacionalizmu“ ir atleisto iš pareigų) draugas, žinia. „Manau, kad būtina tuoj pat nušalinti Janulaitį nuo vadovavimo universiteto katedrai ir biblio-

tekai, pašalinti jį iš akademikų ir uždrausti užsiimti pedagogine veikla; atleisti Purėną iš universiteto vadovo pareigų“, – nurodinėjo MGB-MVD įgaliotinis Lietuvoje LKP(b) CK pirmajam sekretoriui A. Sniečkui. Toliau gilinantį į MGB-MVD pranešimą paaiškėja, kodėl taip aršiai buvo puolami patriotiškai nusiteikę vadovai. Saugumo įgaliotinis nurodo, kad „Kauno draugai rekomenduoja rektoriumi jauną mokslininką, mokslų kandidatą, kandidatą į VKP(b) narius drg. Kupčinską. Aš daviau nurodymą dokumentuoti A. Janulaičio antitarybinę veiklą, paskui bus prašoma Jūsų sankcijos jį suimti.“³¹ Tokiu ir panašiais įskundimais buvo rengiamasi pašalinti senuosius Lietuvos inteligentus iš mokymo ir mokslo įstaigų, juos represuoti. Remdamasi tokiu ir panašiais šnipų įskundimais ir MGB nurodymais LSSR švietimo ministerija 1946 m. atleido iš darbo universitete net tik A. Janulaitį, bet ir Igną Jonyną, Bronių Barzdžiuką, Petrą Šalčių ir daugelį kitų mokslininkų³².

Represijos palietė ir bendrojo lavinimo mokyklas. Švietimo ministerija, 1946 m. patikrinusi mokyklų komplektavimą dėstytojais ir vadovaujančiaisiais kadrais Ukmergės, Kėdainių apskrityse ir Kaune, padarė išvadą, kad „mokyklų kadrai užteršti antitarybiškai nusiteikusiais asmenimis, buvusiais aktyviais tautininkų partijos nariais, taip pat aktyviais klerikalais, buvusiais krikščionių demokratų partijos nariais ir netgi vienuoliais ir kunigais“. Daug tokių asmenų buvo rasta Kauno mokyklose ir net rajono liaudies švietimo skyriuje. Po patikrinimo buvo paskelbti įsakymai, kuriuose įvardyti antisovietišškai nusiteikę asmenys, praeityje buvę aktyvūs Tautininkų ar Krikščionių demokratų partijų nariai, iš minėtų mokyklų pašalinti vienuoliai ir kunigai be teisės dirbti mokykloje. Liaudies švietimo skyrių vedėjams nurodyta „iš pagrindų patikrinti mokyklų kadrų sudėtį ir ryžtingai išvalyti iš mokyklų sovietinei

mokyklai svetimus elementus, perėjūnus bei įvairaus pobūdžio nacionalistus ir aktyvius klerikalus“³³.

1944–1953 m. Lietuvoje buvo suimtas 1651 inteligentas, 6267 tarnautojai, iš viso 7918 žmonių³⁴. Tai mokslininkai, mokytojai, menininkai ir kitų sričių inteligentijos atstovai. Vien tik literatų represuota 91 asmuo. Daugeliu atvejų represijos prieš inteligentus vyko su LKP(b) CK pritarrimu³⁵.

Inteligentijos veiklą sekė ne tik MGB-MVD agentai ir darbuotojai, buvo reikalaujama, kad ši niekingą darbą dirbtų ir patys inteligentai. LSSR švietimo liaudies komisaras 1945 m. paskelbė įsakymą Nr. 316, kuriame kaltino mokytojus, kad jie neįskundinėjo kolegų, „nusikaltėliškai žiūrėjo į priešišką propagandą“, „nesiėmė reikiamų priemonių demaskuoti tų, kurie buvo prasiskverbę į mokymo įstaigas“. Juo remdamiesi apskričių švietimo skyrių vedėjai į valsčius išsiuntinėjo raštus su reikalavimu mokytojams sustiprinti kovą su tautinio pasipriešinimo dalyviais. Atsižvelgdami į švietimo liaudies komisaro, komunistų partijos struktūrų nurodymus, mokytojai buvo verčiami skelbti pareiškimus, smerkiančius tautos pasipriešinimą, raginti kitus mokytojus stiprinti jaunimo komunistinį auklėjimą. Taip sovietiniai valdininkai vertė mokytojus reikšti savo lojalumą valdžiai. Štai Alytaus mokytojų seminarijos kolektyvas 1945 m. lapkričio 2 d. buvo priverstas pritarti rezoliucijai, anot represinių struktūrų pranešimų, „griežtai smerkiančiai kenksmingą lietuviškai-vokišką nacionalistų veiklą“. Kauno dailiųjų amatų mokyklos mokytojai įsipareigojo sutvarkyti vaizdinę agitaciją. Kauno ekonominės mokyklos mokytojai pasižadėjo „sustiprinti kovą su buržuaziniu nacionalizmu, auklėti jaunimą tarybinio patriotizmo dvasia, greičiau šalinti iš mūsų sąmonės vokiškųjų okupantų paskleistas fašistines tendencijas“³⁶.

Nelajalių valstybinių ir ūkinių įstaigų darbuotojų atleidinėjimais buvo komunistų partijos ir represinių struktūrų veiklos slopinant tautos pasipriešinimą ir naikinant jos dvasinį potencialą sudedamoji dalis. LKP(b) CK, pateisindamas inteligentų persekiojimą, pabrėžė, kad „svetimų ir politiškai abejotinių elementų buvimas aparate leidžia buržuaziniams nacionalistams susisiekti su visais gyvybiškais mūsų respublikos centrais, slaptaį žlugdyti mūsų tarybinį ir ūkinį aparatą. Tas, kuris tik kalba apie kovą su buržuaziniais nacionalistais, o iš tikro laiko savo aparate šiuos fašizmo talkininkus, tas lieja vandenį ant priešo malūno.“³⁷ Komunistų partijos struktūros reikalavo, kad valstybinio ir ūkinio aparato valymu pašalinant iš jo svetimus ir politiškai abejotinus elementus sistemingai užsiimtų ne tik NKVD ir NKGB, bet ir pačių valstybinių bei ūkinių organizacijų vadovai. Taip stengtasi padaryti juos represijų įkaitais.

Prieš inteligentus buvo pasitelktos ne vien represijos. Kontroliuojant mokslą, literatūrą ir meną buvo taikoma botago ir meduolio taktika. Dalį mažiau su buvusiu režimu susijusių inteligentų buvo siekiama pajungti sovietų valdžios politiniams siekiams įgyvendinti, panaudoti juos kaip komunistinės ideologijos skleidėjus. Taip buvo norima panaikinti spragą, kuri atsirado dalį inteligentų sunaikinus, kitiems pasitraukus į Vakarus, o likusiems Lietuvoje pasišalinus iš aktyvaus visuomeninio gyvenimo. Siekiant įtraukti inteligentus į kovą su pasipriešinimo judėjimu, į dvasinio gyvenimo naikinimą, reikėjo juos politiškai apdoroti. Tam buvo rengiami apskričių ir respublikiniai inteligentų, rašytojų susirinkimai ir suvažiavimai. Tokiuose suvažiavimuose, tvyrant veidmainiškai tariamo pasitikėjimo ir nuoširdumo atmosferai, buvo siekiama sužinoti inteligentų nuotaikas, požiūrį į sovietų valdžią, Lietuvos politinės padėties vertinimus.

Kaip buvo organizuojami tokie renginiai, rodo 1945 m. liepos 10–13 d. inteligentų suvažiavimas, kuriame dalyvavo 540 delegatų ir 250 svečių. Dalis delegatų į suvažiavimą neatvyko, nes pabijojo represijų. Jų baimė buvo ne be pagrindo. Kaip teigiama NKGB dokumentuose, suvažiavimo delegatams „aptarnauti“ buvo „paskirta 19 NKGB darbuotojų iš pagrindinės sudėties ir 6 žmonės iš neviešos sudėties (žvalgyba). Visi buvo apsirengę civiliais drabužiais, tik 5, padėję delegatams susigaudyti, – milicijos uniforma.“ Oficialiai KGB darbuotojai suvažiavime nedalyvavo. Visa tai, kaip praneša agentūra, sudarė atmosferą laisvai dalytis nuomonėmis. Tai, anot NKGB pranešimų, nustebino dalį inteligentų, bijojusių, kad gali būti suimti. Kelią antisovietiniams reiškiniams suvažiavime turėjo užkirsti 34 informatoriai³⁸, 30 NKGB 2-ojo skyriaus agentų atvyko iš periferijos. Taigi iš 790-ies suvažiavime dalyvavusių žmonių 64 buvo agentai. Suvažiavime įvyko 133 agentų susitikimai, kurių metu jie pranešinėjo apie dalyvių nuotaikas, pokalbius per pertraukas. Agentų pranešimuose iškeliami politiniai pasisakymų momentai. Antai charakterizuojant prof. Jono Dagio pasisakymą buvo nurodyta, kad jis prašė sugrąžinti į Lietuvą 1941 m. ištremtus inteligentus, todėl pats profesorius apibūdintas kaip nacionalistas. Agentų surinkta informacija buvo apibendrinama ir kasdien perduodama SSRS NKGB komisaro pavaduotojui Bogdanui Kbulovui, partiniams organams. Viena iš pranešimų nurodoma, kad „Utenos švietimo skyriaus inspektorius Triponis suvažiavimo metu valgykloje sakė: „Čia mes, delegatai, puotaujame, o mūsų liaudis badauja ir skęsta kraujuje.“ Triponio brolis 1941 m. buvo ištremtas³⁹. NKGB ištyrė, kad suvažiavime dalyvavo 24 žmonės, įrašyti į NKGB įskaitą, ir nustatė 27 antisovietišškai nusiteikusius asmenis, 2 iš jų suėmė⁴⁰.

Propaganda ir politinė masinė agitacija buvo svarbi sovietinio režimo ideologinės veiklos kryptis slopinant tautos pasipriešinimą, vykdančią dvasinių terorą ir naikinant tautos mentalitetą. Partinės ir komjaunimo organizacijos privalėjo „telkti krašto darbo žmones apie bolševikų partiją, propaguoti socializmo pranašumus“. Marksizmo dogmoms ir jomis paremtai komunistinei ideologijai diegti buvo kuriama komunistų partijos narių, komjaunuolių ir gyventojų politinio apdorojimo sistema. Partinės organizacijos rengė susirinkimus, kuriuose primityviai ir tendencingai buvo aiškinama SSRS politinė ir vidaus padėtis, liaupsinami tikri ir tariami SSRS laimėjimai. Tačiau gyvenime žmonės matė visai ką kita. Režimo ideologinė veikla buvo skirta nusikalstamiems darbams vykdyti ar pridengti. Vyko daugybė renginių, kuriuose buvo priimami kreipimai ir raginimai, liaupsinantys „didžiosios rusų tautos nuopelnus“ pasibaigusiame kare ir teikiant tariamai „nesavanaudišką paramą broliškai lietuvių tautai“, smerkiami tautos siekiai atkurti valstybingumą ir išlaikyti tautinę tapatybę. Pasitraukus vokiečiams, į apskritis ir valsčius buvo siunčiami komunistų partijos propagandistai, turintys smerkti pasipriešinimo dalyvius, raginti gyventojus remti sovietų režimą. Propaganda buvo siejama su konkrečia kova prieš partizanus, tautos savimonės naikinimu. Štai Rokiškio apskrityje 1945 m. spalio 10–lapkričio 3 d. veikusi LKP(b) CK brigada LKP(b) CK 1945 m. rugsėjo 29 d. nutarimui „Dėl kovos su buržuaziniu nacionalistiniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis gaujomis Rokiškio apskrityje“ propaguoti rengė operacijas prieš partizanus, komplektavo sribų būrius, steigė ginkluotas sovietinio partinio aktyvo grupes, prievartavo valstiečius privalomai pristatyti žemės ūkio produktus⁴¹.

Tautos dvasinis gyvenimas ir mentalitetas buvo naikinami, asmenybės, laisvės siekiai

buvo slopinami totaliai primetant komunistinę ideologiją. Buvo kuriama propagandinio politinio švietimo sistema, kurios pagrindas – stalinizmo idėjų diegimas žmonių sąmonėje. Totalitarizmo ideologiją diegiančiais centrais turėjo tapti Vilniuje ir Kaune įkurti vadinamieji marksizmo-leninizmo universitetai. Vilniuje tokiame universitete veikė Ekonomikos ir Istorijos fakultetai. Inteligentams, mokslo ir meno darbuotojams buvo įsteigtas specialus fakultetas. Apskrityse veikė partinės-tarybinės, valsčiuose buvo steigiamos valsčių partinio-tarybinio aktyvo mokyklos. Marksizmo-leninizmo kūriniams versti į lietuvių kalbą ir leisti 1946 m. buvo įsteigtas Markso-Engelso-Lenino instituto prie VKP(b) CK filialas prie Lietuvos KP(b) CK⁴². Partiniai ir komjaunimo darbuotojai, partinis ir sovietinis aktyvas buvo ruošiami „puolamajai kovai prieš įvairius gaudus, platinamus buržuazijos likučius“, t. y. vykdyti tautinio sąmoningumo naikinimo darbą, įtikinti, jog sovietų valdžia represijų imasi tik prieš saujelę žmonių, vadinamą „buržuazijos likučiais“, kurie priešinasi „socialistiniams pertvarkymams“. Vakarų pasauliui priešpriešinama SSRS buvo vaizduojama kaip visuotinio gėrio šalis.

Ideologizuojant aukštojo mokslo turinį, universitetuose, aukštosiose mokyklose buvo steigiamos marksizmo-leninizmo katedros, kurios įgydavo didžiulį savarankiškumą. Nors propagandinis tinklas buvo plačiai išsikerojęs, „marksizmo-leninizmo doktrina praktiškai nepalietė daugumos gyventojų, kadangi ji niekaip realiai nebuvo susijusi su jais, nebent išskyrus siekiančius daryti karjerą – jiems tokius ezoterinius dalykus išmanyti reikėjo“⁴³. Kasdieniame gyvenime gyventojai matė skurdą, atsilikimą ir masines represijas. Žmonės vengė propagandinių renginių, o varu suvaryti į juos demonstratyviai kėlė sovietinę sistemą demaskuojančius, kaip buvo sakoma, „antisovietinio pobūdžio

klausimus“. Sovietinė ideologinė sistema, to nenorėdama, depolitizavo šalies piliečius. Dauguma išvis nebekreipė dėmesio į viešus politinius ir ideologinius pareiškimus, aktyviai rėmė pasipriešinimo judėjimą, puoselėjo tautines tradicijas arba laikėsi pasyviai.

Prie visuomenės politinio apdorojimo prisidėjo ir spauda. Sovietinis režimas su spaudos pagalba vylėsi iš žmonių sąmonės ištrinti tautos laisvės idėjas, padaryti juos aklais sovietų valdžios nurodymų įgyvendintojais. Vykdamas komunistų partijos nurodymus spaudos puslapiai mirgėjo tulžingais liaudies priešų pasmerkimais, euforiniais J. Stalino ir jo parankinių garbinimais. Režimui lojalių arba priverstų rašytojų, mokslo ir meno darbuotojų vardu buvo skelbiami straipsniai, kreipimaisi, kuriuose visokiausiais būdais buvo siekiama sumenkinti tautos laisvės siekius, pasipriešinimo judėjimą, apšmeižti jo dalyvius. Melas buvo tiražuojamas be jokių skrupulų. Net MGB, 1946 m. išanalizavusi spaudos medžiagą apie rinkimus, buvo priversta pareikšti: „Korespondentai apie priešrinkiminius susirinkimus rašė juose nedalyvavę. Ir nebuvo reikalo dalyvauti, nes visos korespondencijos buvo perdaromos pagal bendrą trafaretą.“⁴⁴ Tokią spaudą ir joje skleidžiamą dezinformaciją gyventojai atmesdavo.

Spaudos platinimo duomenys rodo, kad „Tiesos“ platinimo planą 1946 m. rugpjūčio mėn. buvo įvykdžiusios tik Kėdainių ir Telšių apskritys. Plungės apskrityje iš skirtų pagal planą 2000 egz. buvo išplatinta tik 539 egz. Kitų respublikinių laikraščių platinimo planas įvykdytas dar prasčiau. Alytaus apskrityje „Tiesos“ platinimo planas buvo įvykdytas 22,8 proc., „Valstiečių laikraščio“ – 26,3 proc., „Komjaunimo tiesos“ – 35,3 proc., „Sovetskaja Litva“ – 17,5 proc. Per platinimo tarnybas buvo išplatinama tik trečdalis laikraščių, kiti eidavo per mažmeninę prekybą. Gyventojai spaudą pirkto ne

kaip laikraščius, o kaip makulatūrą įvairiems ūkiniam poreikiams⁴⁵, nes po karo trūko ir popieriaus. Panaši padėtis klostėsi ir vėliau. VKP(b) CK brigada, 1952 m. patikrinusi LKP(b) Vilniaus srities darbą, nustatė, kad dauguma parduoti skirtų laikraščių eina į makulatūrą⁴⁶.

Nepaisant viso to, buvo atkakliai reikalaujama, kad laikraščiai rašytų apie literatūroje, mene, dėstytojų darbe ir t. t. atskleistą ideologines klaidas⁴⁷, smerktų tautos laisvės siekius. Ko buvo reikalaujama iš spaudos, rodo A. Sniečkaus kalba 1946 m. LKP(b) CK plenumo: „Mūsų laikraščiai ir žurnalai labai silpnai demaskuoja buržuazinių nacionalistų pastangas prastumti savo ideologiją, nekovoja su klerikalizmu. Tokie žurnalai kaip „Tarybinė mokykla“ ir „Jaunimo gretos“ visiškai nekovojo su buržuazine nacionalistine ideologija, virto neidejiniais, apolitiniais žurnalais, kurių puslapiuose buržuaziniai nacionalistai gana dažnai prastumdavo savo idėjas. Tie laikraščiai, kurie kartais pasisako prieš buržuazinius nacionalistus, daro didelių klaidų. „Tiesa“ paskelbė politiškai žalingą savo redaktoriaus drg. Zimano straipsnį „Išdavikų komitetas“, kuriame nėra konkretaus buržuazinių nacionalistų veiklos demaskavimo, o plačiai cituojamos ištraukos iš jų programinių dokumentų, kas iš esmės tapo priešiškos agitacijos platinimu. Savo pagrindiniame straipsnyje apie „Pienocentro“ kadrų užteršimą „Tarybų Lietuva“ paskelbė neteisingų, politiškai kenksmingų formuluočių, kurios [...] iš esmės pylė vandenį ant nacionalistų malūno.“⁴⁸ Kaip rodo ši pasisakymo ištrauka, režimas net kritikuodamas bijojo atskleisti kokius nors pasipriešinimo judėjimo dokumentus, jų turinį.

Kita vertus, per stipri režimo kritika valdžiai taip pat nepatiko. Ji buvo tapatinama su „buržuazinio nacionalizmo“ gynimu, sovietinės tikrovės menkinimu. Kazys

Preikšas kalbėdamas apie spaudos klaidas kovojant su tautiniu pasipriešinimu pažymėjo, kad „partinė įtaka spaudai nepakankama ir, kaip visada būna tokiais atvejais, kai kur mūsų spaudai pradeda daryti įtaką buržuazinė nacionalistinė ideologija. Juk aišku, draugai, kad nepakankama kova su nacionalizmu, nenoras matyti mūsų darbo trūkumų, visuotinis kadrų diskreditavimas – tai būtent ta linija, kuri sutampa su buržuazinių nacionalistų linija.“ Kretingos, Vilkaviškio, Biržų apskričių laikraščių mėginimai objektyviau pažvelgti į vykstančius politinius procesus, polemizuoti su tautiniu pagrindžiu sulaukė kritikos ir priekaištų už tai, kad pakartojo „visą buržuazinių nacionalistų antisovietinį šmeižtą. Mūsų laikraščiai tapo buržuazinių nacionalistų tribūna.“⁴⁹

Oficiali SSRS doktrina tautiniu klausimu buvo vadinamasis socialistinis internacionalizmas. „Objektyviai jis buvo bolševikų surastas kaip išradingas ir galbūt vienintelis tomis sąlygomis įmanomas būdas išsaugoti Rusijos imperiją kaip unitarinę valstybę.“⁵⁰ Realioji sovietų valdžios politika, meistriškai manipuliuojanti „darbininkų ir valstiečių valstybės“ ir „tautų draugystės stiprinimu“, buvo nukreipta į sovietinės imperijos plėtimą ir centrinės valdžios stiprinimą. Lietuvoje prisidengus sovietiniu patriotizmu ir proletariniu internacionalizmu brukamas rusiškasis nacionalizmas, nuolat pabrėžiamas rusų tautos, kaip vyresniojo brolio, vaidmuo prisidėjo slopinant tautos identitetą, menkinant jos moralines ir fizines galias. Jau 1940 m. kilo didžiulis propagandinis triukšmas siekiant pagrįsti „amžiną rusų ir lietuvių tautų draugystę“, parodyti, kad „didžioji rusų tauta“ neva visada gynė lietuvių tautos interesus, todėl vienintelis lietuvių tautos kelias – tik su „didžiąja rusų tauta“, o pokario metais tuo buvo grindžiamas ne tik tautiškumo naikinimas, bet ir tautos laisvės kovos slopinimas. Karo metais praktiniais

ir politiniais sumetimais eksploatuoti rusų ir kitų tautų nacionaliniai jausmai po karo peraugo į rusiškąjį nacionalizmą ir šovinizmą, kurie išvirtino sovietinėje propagandoje ir oficialiojoje kultūroje. A. Sniečkus LKP(b) CK IV plenumo 1944 m. gruodžio 27 d. įrodinėjo, kad „lietuviškieji nacionalistai kartu su vokiškaisiais fašistiniais okupantais skatino lietuvių liaudies neapykantą rusų ir kitoms tarybinėms tautoms. Mūsų partinės organizacijos dar nesugebėjo įveikti lietuvių ir lenkų nacionalistų įtakos, politiškai izoliuoti buožinių nacionalistinių elementų ir pakelti dirbančiųjų į kovą už nacionalistinių gaujų likvidavimą. Partinės organizacijos silpnai dirba demaskuodamos vokiškuosius grobikus ir jų lietuviškuosius ir lenkiškuosius talkininkus, jų fašistinius nacionalistinius planus atplėšti Lietuvą nuo Sovietų Sąjungos. Mūsų respublikoje nepatenkinamai dirbama auklėjant gyventojus lietuvių ir rusų bei kitų TSRS tautų draugystės dvasia.“⁵¹ Tokios sovietų režimo gynėjų nuostatos išliko ir vėliau. Tas pats A. Sniečkus LKP CK V plenumo 1953 m. kalbėjo, kad „lemiama jėga kovojant už lenininės-stalininės nacionalinės politikos įgyvendinimą yra rusų liaudis – pati įžymiausia mūsų šalies nacija“⁵². Grobuoniška Rusijos politika buvo vaizduojama kaip pažangus Lietuvos istorijos reiškiny. Kiekvienas nukrypimas nuo šios linijos buvo laikomas „buržuazinio nacionalizmo puoselėjimu“. Praktiškai tai reiškė Lietuvos okupacijos įtvirtinimą, tautos istorinės praeities klastojimą, paneigimą viso to, kas buvo daroma Lietuvoje nepriklausomybės metais. Kultūrinis lietuvių tautos palikimas buvo keičiamas rusų meno veikėjų ir liaudies kūriniais.

Visa tai žadino tautos nepasitenkinimą, skatino priešintis tautos identiteto naikinimui. Per didelis uolumas skleidžiant tautą menkinančias idėjas vertė sunerimti net kai kuriuos sovietinio režimo propagandistus.

LKP(b) CK brigadų pranešimuose iš apskričių pabrėžiama, kad „daugiau dėmesio reikėtų kreipti į nacionalinę formą. Dabar daugelyje įstaigų, ypač VRLK ir karinio komisariato įstaigose, lietuvis savo gimtąja kalba negali susikalbėti, negali kreiptis, negali gauti atsakymo. Įstaigose, viešose vietose užrašai, plakatai, radijo programos daugiausia rusų kalba. Buvo net tokių kurių, kai VRLK Tauragnų valsčiaus skyriaus viršininkas Panskis apylinkių vykdomųjų komitetų pirmininkų susirinkime uždraudė kalbėti lietuviškai, išvadindamas lietuvių kalbą „banditiška“. Šis pareigūnas už tokį išsišokimą nebuvo nubaustas, nors tą klausimą svarstė LKP(b) apskrities komitetas.“⁵³ Net keliai, vietovės imta vadinti rusiškai⁵⁴. Komunistų partijos struktūros buvo priverstos reikalauti, kad gyventojai turėtų „galimybę kreiptis savo gimtąja kalba, tam turi būti priimtos priemonės, kad visose tarybinėse įstaigose turi būti pakankamai tarnautojų, mokančių lietuvių kalbą, ir kad visi komunistai, dirbantys Lietuvoje ir nemokantys lietuviškai, mokytųsi lietuvių kalbos“⁵⁵.

Tačiau tai tebuvo deklaracijos. Atvykėliai ir parsidavėliai ir toliau elgėsi įžūliai ir paniekinamai. Anoniminiame 1951 m. lapkričio 13 d. laiške LKP(b) CK rašoma apie LKP(b) Kauno miesto komiteto darbuotojų vykdomą lietuvių kalbos niekinimo politiką. Laiške nurodoma, kad sekretorius Lukoševičius rengiamuose pasitarimuose jų dalyviams neleidžia kalbėti lietuviškai. Nusiteikęs prieš lietuvių inteligentiją buvo ir miesto komiteto antrasis sekretorius Malotinas. Stalino rajono komiteto sekretorius Kremeznij nesutiko priimti į partiją inteligentijos atstovo, nemokančio rusų kalbos. Toks pat buvo ir jo pirmtakas Suchorukovas. Gobdanko viešpatavimo metais buvo „rekonstruotas“ Karinio istorinio muziejaus kiemelis iš jo išmetant Vincą Kudirką, Maironį ir pastatant Feliksą Dzeržinskį. Šūkiai, informacija stotyse

dažniausiai buvo tik rusiški. Geriausi butai mieste paprastai atitekdavo rusams, nes juos skirstė rusai – miesto komiteto antrasis sekretorius ir vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas. Lietuviai be jokios priežasties buvo vejami iš vadovaujamų pareigų, o į jas ateidavo atvykėliai, dažniausiai žemos moralės žmonės.

Negana to, kad iš gyvenimo buvo stumiamą lietuvių kalbą, nemažai valstiečių buvo ir materialiai apiplėšti reevakuojamų iš Lietuvos rusų, kuriuos buvo atvežę vokiečiai. Tokie rusai, padedami karinių dalinių, milicijos pareigūnų, prievarta arba sufalsifikavę dokumentus, atimdavo iš valstiečių karves, arklius ir vežimus⁵⁶. SSRS paruošų liaudies komisariato įgaliotinio Lietuvos SSR 1945 m. informaciniame pranešime LKP(b) CK ir LSSR liaudies komisarų tarybai apie politinę padėtį Utenos apskrityje sakoma: „Nustatyta, kad vokiečių okupacijos metu atvežti į LTSR iš kitų Tarybų Sąjungos respublikų piliečiai, grįžtantys į savo pirmykštes gyvenamąsias vietas, vėl spekuliacijos tikslais atvyksta po kelis kartus atgal, atvyksta net ir visai čia nebuvę. Čia kaimuose iš valstiečių supirkinėja karves, arklius ir produktus. Valsčių vykdomieji komitetai, nepatikrinę reikalo esmės, išdavinėja pažymėjimus, kad jie iš čia grįžta į pirmykštes vietas su savo gyvuliais ir produktais. Kai kurie jų net patys pasidaro fiktyvius valsčių vykdomųjų komitetų pažymėjimus. VRLK Ukmergės apskrities skyrius su šia „prekyba“ net nemano kovoti. Skyriaus viršininkas kpt. Česnakovas pareiškė, kad jis tuo reikalu neturįs jokių nurodymų. Priešingai, yra faktų, kad VRLK Ukmergės skyrius net palengvina jiems išvažiuoti su supirktais produktais, išduodamas asmens pažymėjimus ir leidimus išvykti (Jakovleva Jevdokija Ivanovna, Timofejeva Irina Jegorovna, Lavrentjeva Praskovija Afanasjevna). Partijos komiteto sekretorius drg. Tijunovas net pareiškė ne-

pasitenkinimą, kai apskrities vykdomasis komitetas bandė šią prekybą sustabdyti.⁵⁷ Taip elgtis valdžios pareigūnus skatino tokie pat atvykėliai, sėdintys aukštuose postuose. Michailas Suslovas dar 1944 m. piktinosi, jog kai kurių apskričių vykdomieji komitetai kategoriškai reikalauja, kad išvyktų vokiečių iš kitų respublikų atvežti SSRS gyventojai. Jis kėlė klausimą, „ar tai padeda stiprinti lietuvių ir kitų tautų draugystę“⁵⁸, reikalavo duoti atkirtį priešiška propagandai ir kuo plačiau supažindinti darbo žmones „su didžiuoju istoriniu rusų tautos vaidmeniu“⁵⁹. Šiuos atskleistus faktus komunistų partijos struktūros vadino „vokiečių pasėtos nacionalinės ir rasinės neapykantos ir nesantaikos kursymu“, „lietuvių sukurstymu prieš rusus ir kitas Tarybų Sąjungos tautas. Ši piktavali darbą tęsia lietuvių-vokiečių nacionalistų pakalikai. Jie bando pasėti nepasitikėjimą ir nesantaiką su draugais rusais, ukrainiečiais, baltarusiais ir kitais, atvykusiais iš broliškų tarybinių respublikų dirbti jaunos Tarybų Lietuvos įstaigose, padėti greičiau atkurti sugriautą liaudies ūkį ir sustiprinti tarybų valdžią.“⁶⁰ Taigi vadinamasis sovietinis patriotizmas ir proletarinis internacionalizmas tapo ne tik tautos identiteto naikinimo priemone, bet ir ekonominio engimo įrankiu.

Komunistinis režimas kūrė tokią socialinę aplinką, kuri įgyvendintų jo ideologines priemones, jį remtų ir stiprintų. Komunistų partijos ir represinės struktūros socialinės aplinkos pokyčius siejo su kuo platesnio masto pasipriešinimo judėjimo slopinimu, siekė pasėti nepasitikėjimą kovos perspektyva, pačiais kovotojais. Sovietinė propaganda, iškėlusį šūkį „Lietuvių tauta pati savo rankomis turi susidoroti su liaudies priešais“⁶¹, tikėjosi pakeisti žmonių tautines nuostatas, tarpusavio santykius. To pirmiausia buvo siekiama keičiant socialinę aplinką. Buvo stengiamasi, kad komunistai, komjaunuoliai ir liumpenizuoti gyventojų

sluoksniai – mažžemiai ir bežemiai valstiečiai, kaimo samdiniai, sovietinių laikų naujakuriai – sudarytų pagrindinį represinių ir ideologinių valdžios struktūrų branduolį. Jie buvo skiriami kaimų seniūnais, apylinkių pirmininkais, bibliotekų vedėjais ir pan., tačiau tai pasiekti sunkiai sekėsi, nes daugelis net ir režimui artimos socialinės aplinkos gyventojų su nepasitikėjimu žiūrėjo ne tik į sovietų valdžią, bet ir į jos vykdomus politinius, socialinius ir ekonominius pertvarkymus. Be to, šie gyventojai bijojo ir partizanų keršto. „Manome, kad dėl silpno mūsų propagandinio ir agitacinio darbo priešiškos propagandos įtakoje ir toliau lieka daugelis tų darbininkų, valstiečių ir darbo inteligentijos, kurie turėtų būti tarybų valdžios atrama. Tarp tų, kurie bendradarbiavo su vokiečiais, išėjo į gaujas, tarp besislapstančių nuo mobilizacijos dezertyrų mes matome nemažą procentą vargingųjų sluoksnių žmonių, paveiktų priešiškos propagandos.“ Dar 1944 m. LKP(b) CK vadovai partiniams organams nurodinėjo: „Būtina labiau išplėtoti masinį darbą tarp gyventojų už visokeriopos paramos kovoje su banditais suteikimą, derinant prieš banditus ir jų talkininkus taikomas baudžiamąsias priemones su masiniu politiniu darbu mobilizuojant darbo žmones buožinių nacionalistinių gaujų likvidavimui.“⁶² Sovietų pareigūnai stebėjosi, kodėl vargingiesiems valstiečiams „artimesni buožės nei tarybų valdžia“, kodėl „biedniokai verkia ir gailisi buožių, kai atimama buožių žemė“. „Mūsų uždavinys greičiau politiškai izoliuoti priešiškus elementus, kuo sparčiau atitraukti nuo priešo varginguosius sluoksnius, dar nepajutusius po kojomis tvirto tarybinio pagrindo, nepajutusius, kad jie yra savo šalies šeimininkai“⁶³, – nurodė 1944 m. LKP(b) CK IV plenumas.

Pati sovietų valdžia, o ypač represiniai organai, į savo skelbiamą kovos su pasipriešinimo judėjimu visuotinumą žiūrėjo

su tam tikru nepasitikėjimu. Valdžios ir komunistų partijos struktūros dėjo daug pastangų, kad suskaldytų kaimo žmones, pakeistų jų mentalitetą. Apskričių ir valsčių komunistų partijos ir komjaunimo komitetai rengė valstiečių, kaimo jaunimo sąskrydžius, komjaunimo aktyvo, samdinių susirinkimus, kuriuose vieni gyventojų sluoksniai buvo nuteikinėjami prieš kitus. Visi gyvenimo sunkumai buvo suverčiami „priešiškaiai buožių veiklai“. Nuostata skatinti šalies gyventojų tarpusavio nepasitikėjimą išliko per visą aktyvios pasipriešinimo kovos laikotarpį. LKP(b) CK sekretorius K. Preikšas 1949 m. skelbė, kad „reikia daugiau dirbti su gyventojais, pasiekti, kad jie praneštų valstybės saugumo organams apie banditų ketinimus, atskleistų teroristų vardus ir slapstymosi vietas. Reikia skatinti tuos, kurie padeda organams gaudyti banditus.“⁶⁴

Pradėjus steigti kolūkius, išsiplėtė socialinė komunistų partijos veiklos bazė. Tai kolūkių pirmininkai, brigadininkai, sąskaitininkai ir kiti, kurie sudarė nemenką kolūkiečių dalį. LKP(b) CK 1949 m. birželio 1 d. surengtame pasitarime „Dėl priemonių likviduojant nacionalistinio pogrindžio likučius ir gaujas ryšium su kolūkių kūrimu“ LSSR žemės ūkio ministras Kazimieras Liaudis pareiškė, kad MGB privalo „daugiau dirbti su kolūkiečiais“⁶⁵. Kuriamų kolūkių struktūros pagrindą sudarė sovietų valdžiai lojalūs asmenys – komunistai, komjaunuoliai, sribai ir pan. Plečiantis represinių struktūrų veiklai valsčiuose, MGB siekė, kad šiose struktūrose dirbtų daugiau lietuvių, sribus „priartinti prie kolūkių“, pagerinti vadovavimą ginkluotoms grupėms, sustiprinti miestų režimą. Ginkluotos komunistinio aktyvo grupės labiau nepaplitę. Į siūlymus apginkluoti „partinį ir tarybinį aktyvą“ represinės struktūros reagavo vangiai, nes suprato, kad ginklai greitai gali atsidurti partizanų rankose.

Politinės MGB ir komunistų partijos priemonės, kurių buvo imamasi siekiant paveikti tautines žmonių pažiūras, įtraukti miesto ir kaimo gyventojus į kovą su partizanais, neturėjo didesnės įtakos. Gyventojai ir toliau rėmė partizanus. Lietuvos SSR pasienio apygardos karinis prokuroras 1948 m. lapkričio 11 d. rašte LKP(b) CK pažymėjo, kad „nacionalistinis pogrindis ir veikiančios gaujos plačiai įtraukia į rėmimo veiklą visus gyventojų sluoksnius“, „jie turi platų ryšininkų, žvalgų ir konspiracinių butų tinklą. Dabar banditai iš esmės stengiasi įtraukti į rėmimo veiklą varguomenę, naujakurius ir kolūkiečius, nukreipdami smūgį nuo buožių“⁶⁶, „banditai naudojami gyventojų religiniu fanatizmu, jaunimo romantizmu, giminystės ryšiais, pažintimis su merginomis, apdoroja nacionalizmo dvasia, platina lapelius ir kt.“⁶⁶ LKP CK biuras 1953 m. gruodžio 31 d. priėmė nutarimą „Dėl priemonių respublikoje aktyvinant kovą su nacionalistinio pogrindžio gaujų likučiais“. Jame kaip tautinio pogrindžio gyvavimo priežastis nurodomas ne tik prastas čekistų darbas, „menki jų ryšiai su gyventojais, silpnas masinis politinis darbas, dvasininkijos įtaka jaunimui, bet ir mažas pirminių partinių organizacijų dėmesys priešišku elementų mėginimams griauti kolūkių ekonomiką, silpninti kolūkiečių darbo drausmę“⁶⁷.

Derindama represijas ir ideologines priemones, komunistų partija griovė per amžius susiklosčiusią tautos tarpusavio pasitikėjimą, kurstė vieną tautos dalį prieš kitą, siekdama sudaryti sau atramą ir užsitikrinti palaikymą įtvirtinant krašto pavergimą. Tik aktyvaus pasipriešinimo judėjimo pabaigoje, kai jame atsidūrė ir abejotinų ar net priešiškus tikslus turinčių žmonių, represinėms ir komunistų partijos struktūroms pavyko palenkti dalį gyventojų pasukti išdavystės keliu.

Nuorodos

¹ J. Bagušauskas, „Komunistų partijos ideologinė apologetika slopinant tautos pasipriešinimą (1944–1953 m.)“, *Genocidas ir rezistencija*, 2004, 2(16), p. 41–54.

² T. Judt, *Pokaris. Europos istorija nuo 1945 metų*, Vilnius, 2011, 919 p.; E. Зубкова, *Общество и реформы. 1945–1964*, Москва, 1993; К. А. Катанян, *Конституционный „процесс века“ в России*, Москва, 1999; В. Кожин, *Россия. Век XX (1939–1964)*, Москва, 1999; А. Реймон, *Демократия и тоталитаризм*, Москва, 1993; *Тоталитаризм. Исторический опыт Восточной Европы*, Москва, 2002 ir kt.

³ A. Anušauskas, *Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940–1958 metais*, Vilnius, 1996.

⁴ J. Starkauskas, *Čekistinė kariuomenė Lietuvoje 1944–1953 metais: NKVD-MVD-MGB kariuomenė partizaninio karo laikotarpiu*, Vilnius, 1998 ir kt.

⁵ *Lietuva, 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, Vilnius, 2005, 712 p.

⁶ N. Putinaitė, *Nenutrūkusi styga. Prisitaikymas ir pasipriešinimas sovietų Lietuvoje*, Vilnius, 2007, 306 p.

⁷ A. Švedas, *Matricos nelaisvėje*, Vilnius, 2009, 335 p. ir kt.

⁸ A. Eidintas, *Istorija kaip politika. Įvykių raidos apžvalgos*, Vilnius, 2008, 484 p.

⁹ V. Kašauskienė, *Lietuvos mokyklos sovietizacija ir priešinimasis jai 1940–1964 metais*, Vilnius, 2002, 302 p.

¹⁰ „Новые архивные документы о сталинской политике разрушения литовской национальной культуры и духовном сопротивлении интеллигенции Литвы (1944–1953 гг.)“, *The Stalin-era Research and Archives Project. Working Paper No. 5*, Toronto, 2000, 12 p.

¹¹ V. Kubilius, *XX amžiaus literatūra*, Vilnius, 2006.

¹² E. Baliutytė, *Laiko įkaitė ar partnerė: lietuvių literatūros kritika, 1945–2000*, Vilnius, 2002, 295 p.

¹³ L. Truska, *Lietuva 1938–1953 metais*, Kaunas, 1995.

¹⁴ L. Truska, A. Anušauskas, I. Petravičiūtė, *Sovietinis saugumas Lietuvoje 1940–1953 metais (MVD-MGB organizacinė struktūra, personalas ir veikla)*, Vilnius, 1999, 415 p.

¹⁵ „Stalinizmas ir Lietuvos dailininkai“, *Meno tyra*, 1996, Nr. 1, p. 61–67; „Kultūrinė autonomija sovietinėje Lietuvoje: realybė ar regimybė“, *Metai*,

2002, Nr. 8–9, p. 131–146; „Juodas Ždanovo šešėlis virš Lietuvos menininkų“, *Metai*, 1998, Nr. 8–9, p. 118–130 ir kt.

¹⁶ *Lietuvos kultūra sovietinės ideologijos nelaisvėje 1940–1990. Dokumentų rinkinys*, sud. J. R. Bagušauskas ir A. Streikus, Vilnius, 2005, 484 p.

¹⁷ *Pirmoji sovietinė okupacija. Okupantai ir kolaborantai*, sud. A. Anušauskas, Vilnius, 2007; V. Tininis, *Antroji sovietinė okupacija. Sovietų Sąjungos politinės struktūros Lietuvoje ir jų nusikaltama veikla (1944–1953)*, Vilnius, 2008 ir kt.

¹⁸ J. Mackonis, *Boružės odisėjos. Pasiropinėjimas po laiko pievas*, Vilnius, 2003, 280 p.; V. Areška, *Kumelė vardu Emilija. Prisiminimai ir apmąstymai*, Vilnius, 2007, 434 p.; M. Martinaitis, *Mes gyvenome. Biografiniai užrašai*, Vilnius, 2009, 222 p.; A. Drilinga, *Aš juos mylėjau. Atsiminimai*, Vilnius, 2005, 240 p.; M. Sluckis, *Laiko sūpuoklėse. Ešė, bruožai portretams, pokalbiai*, Vilnius, 2009, 199 p.; V. Baziūnas, *Eduardas Mieželis: post scriptum. Prisiminimai apie Eduardą Mieželaitį, straipsniai, laiškai*, Vilnius, 2008, 336 p. ir kt.

¹⁹ L. Šepety, *Neprarastoji karta. Siluetai ir spalvos. Atsiminimai*, Vilnius, 2005, 382 p.; V. Butėnas, *Cė Ka. Kelias į 1988-uosius metus*, Vilnius, 2003, 352 p.; J. Grigalavičius, *Kai Lietuvoje šeiminkavo stalinistai. Atsiminimai. 1944–1953*, Vilnius, 1991, 144 p. ir kt.

²⁰ J. Rudokas, *Istorija, kuria galime didžiuotis*, Vilnius, 2002, 384 p.; R. Vaigauskas, *Slaptajame protų kare. Tarybinio žvalgo prisiminimai*, Vilnius, 2005, 320 p. ir kt.

²¹ A. Sniečkaus kalba 1945 m. vasario 11 d. Vilniaus partinio aktyvo pasitarime, Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau – LYA), f. 16895, ap. 2, b. 56, l. 6.

²² LSSR vidaus reikalų ministro J. Bartašiūno ir LSSR NKGB komisaro A. Guzevičiaus 1945 m. vasario 26 d. pranešimas VKP(b) CK Lietuvos biuro pirmininkui M. Suslovui ir LKP(b) CK pirmajam sekretoriui A. Sniečkui, *ibid.*, f. 10, ap. 3, b. 8, l. 74.

²³ LKP(b) CK 1949 m. lapkričio mėn. informacija VKP(b) CK apie politinę padėtį Lietuvos SSR, *ibid.*, f. 1771, ap. 52, b. 48, l. 12.

²⁴ M. Gregorausko ataskaita, nušviečianti 1945 m. birželio mėn. Rokiškio apskrityje surengtus susirinkimus, *ibid.*, ap. 8, b. 159, l. 191.

²⁵ NKVD-NKGB Utenos aps. skyrių viršininkų 1945 m. informacija apie politines moralines nuotaikas ir partinį masinį darbą apskrityje, *ibid.*, f. 18, ap. 4, b. 11, l. 102.

²⁶ LKP(b) CK pirmojo sekretoriaus A. Sniečkaus pranešimas „VKP(b) CK 1946 m. spalio 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos KP(b) CK darbo“ 1946 m. lapkričio 22 d. LKP(b) CK XI plenumė, *ibid.*, f. 1771, ap. 9, b. 19, l. 29–31, 35.

²⁷ LKP(b) CK 1945 m. ataskaita VKP(b) CK, nušviečianti liaudies švietimo padėtį Lietuvos SSR 1944–1945 m. m. pirmą pusmetį, *ibid.*, ap. 8, b. 331, l. 6.

²⁸ LKP(b) Šakių apskrities komiteto 1947 m. rugpjūčio 20 d. informacija apie „VKP(b) CK uždaro laiško apie profesorių Kliujevos ir Roskino bylą“ svarstymą, *ibid.*, ap. 10, b. 405, l. 36–37.

²⁹ LKP(b) CK 1947 m. vasario 27 d. ataskaita VKP(b) CK Mokyklų skyriui, *ibid.*, b. 554, l. 36.

³⁰ *Ibid.*, l. 37.

³¹ SSRS MVD-MGB įgaliotinio Lietuvoje 1946 m. liepos 11 d. raštas LKP(b) CK, *ibid.*, ap. 9, b. 262, l. 73–75.

³² LSSR švietimo ministerijos 1946 m. rugpjūčio 8 d. raštas LKP(b) CK apie Lietuvos vidurinių mokyklų ir Kauno universiteto kadrus, *ibid.*, b. 380, l. 14.

³³ *Ibid.*

³⁴ V. Tininis, *Komunistinio režimo nusikaltimai Lietuvoje 1944–1953 m.*, Vilnius, 2003, p. 191.

³⁵ V. Tininis, „Sovietų Sąjungos politinių struktūrų, vietinių jų padalinių bei kolaborantų vaidmuo vykstant nusikaltimus 1944–1953 m.“, *www.komisijsia.lt*, p. 103.

³⁶ Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), f. R-762, b. 143, l. 5–8.

³⁷ LKP(b) CK kadrų sekretoriaus M. Junčo-Kučinsko kalba LKP(b) CK V plenumė 1945 m., LYA, f. 1771, ap. 8, b. 3, l. 134.

³⁸ Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisaro gen. mjr. A. Guzevičiaus 1945 m. liepos 28 d. aiškinamasis raštas SSRS NKGB 2-osios valdybos viršininkui gen. ltn. P. Fedotovui apie Lietuvos SSR inteligentijos I suvažiavimą, *ibid.*, f. 10, ap. 3, b. 7, t. 3, l. 125–127.

³⁹ NKGB 1945 m. pranešimas apie inteligentijos suvažiavimą, LCVA, f. R-754, ap. 13, b. 41, l. 81–85.

⁴⁰ Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisaro gen. mjr. A. Guzevičiaus 1945 m. liepos 28 d. aiškinamasis raštas SSRS NKGB 2-osios valdybos viršininkui gen. ltn. P. Fedotovui apie Lietuvos SSR inteligentijos I suvažiavimą, LYA, f. 10, ap. 3, b. 7, t. 3, l. 128–129.

⁴¹ LKP(b) CK ats. organizatoriaus P. Batajevo 1945 m. lapkričio 14 d. ataskaita, nušviečianti parti-

nių darbuotojų brigados veiklą Rokiškio apskrityje, *ibid.*, f. 1771, ap. 8, b. 258, l. 53–55.

⁴² LKP(b) CK XI plenumo 1946 m. lapkričio 22–24 d. nutarimas „Dėl VKP(b) CK 1946 m. spalio 5 d. nutarimo „Apie Lietuvos KP(b) CK darbą“, *ibid.*, ap. 9, b. 15, l. 10–12.

⁴³ E. Hobsbawn, *Kraštutinių amžių. Trumpasis XX amžius: 1914–1991*, Vilnius, 2000, p. 454.

⁴⁴ LSSR MGB 1946 m. gegužės 21 d. pažyma „Lietuvos periodinės spaudos trūkumai“, LYA, f. 1771, ap. 9, b. 262, l. 52.

⁴⁵ LKP(b) CK Agitacijos ir propagandos skyriaus 1946 m. gruodžio mėn. pranešimas VKP(b) CK biuro Lietuvoje pirmininkui V. Ščerbakovui „Dėl ideologinio ir agitacinio-propagandinio darbo Lietuvoje“, *ibid.*, b. 438, l. 106.

⁴⁶ VKP(b) CK darbuotojų grupės 1952 m. sausio 9 d. pažyma VKP(b) CK sekretoriui M. Suslovui „Dėl ideologinio darbo padėties Vilniaus srities partinėje organizacijoje“, Rusijos valstybinis socialinės politinės istorijos archyvas, f. 17, ap. 132, b. 507, l. 5.

⁴⁷ LKP(b) CK Agitacijos ir propagandos skyriaus 1946 m. gruodžio mėn. pranešimas VKP(b) CK biuro Lietuvoje pirmininkui V. Ščerbakovui „Dėl ideologinio ir agitacinio-propagandinio darbo Lietuvoje“, LYA, f. 1771, ap. 9, b. 438, l. 101.

⁴⁸ LKP(b) CK pirmojo sekretoriaus A. Sniečkaus pranešimas „VKP(b) CK 1946 m. spalio 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos KP(b) CK darbo“ 1946 m. lapkričio 22 d. LKP(b) CK XI plenumė, *ibid.*, b. 19, l. 29–31, 35.

⁴⁹ LKP(b) CK VII plenumo 1945 m. liepos 26–28 d. stenograma, *ibid.*, ap. 8, b. 9, l. 162–163.

⁵⁰ „Azijatai“ su europiečių kaukėmis?, *Politika*, 1991, Nr. 15, p. 17.

⁵¹ LKP(b) CK pirmojo sekretoriaus A. Sniečkaus pranešimas 1944 m. gruodžio 27 d. LKP(b) CK IV plenumė, LYA, f. 1771, ap. 7, b. 14, l. 15.

⁵² LKP CK V plenumo 1953 m. stenograma, *ibid.*, ap. 131, b. 179, l. 56.

⁵³ SSRS paruošų liaudies komisariato įgaliotinio LSSR K. Banio 1945 m. birželio 30 d. informacinis pranešimas LSSR LKT ir LKP(b) CK apie lankymąsi Utenos apskrityje, *ibid.*, ap. 8, b. 160, l. 120.

⁵⁴ M. Gregorausko ataskaita, nušviečianti Rokiškio apskrityje 1945 m. birželio mėn. surengtus susirinkimus, *ibid.*, b. 159, l. 191.

⁵⁵ LKP(b) CK VII plenumo 1945 m. stenograma, *ibid.*, b. 14, l. 26.

⁵⁶ LKP(b) CK 1944 m. rugpjūčio 22 d. informacija Nr. 25, *ibid.*, ap. 7, b. 193, l. 106.

⁵⁷ SSRS paruošų liaudies komisariato įgaliotinio Lietuvos SSR 1945 m. informacinis pranešimas LKP(b) CK ir LSSR LKT apie politinę padėtį Utenos apskrityje, *ibid.*, ap. 8, b. 160, l. 118.

⁵⁸ LKP(b) CK IV plenumo 1944 m. gruodžio 27–30 d. stenograma, *ibid.*, ap. 7, b. 11, l. 173–174.

⁵⁹ *Ibid.*, l. 100.

⁶⁰ LSSR AT prezidiumo pirmininko J. Paleckio 1944 m. gruodžio 29 d. kalba LKP(b) CK IV plenumo, *ibid.*, l. 94–101.

⁶¹ LKP(b) CK IV plenumo 1944 m. gruodžio 27–30 d. stenograma, *ibid.*, l. 101.

⁶² LKP(b) CK pirmojo sekretoriaus A. Sniečkaus pranešimas 1944 m. gruodžio 27 d. LKP(b) CK IV plenumo, *ibid.*, b. 14, l. 29.

⁶³ LKP(b) CK IV plenumo 1944 m. gruodžio 27–30 d. stenograma, *ibid.*, b. 11, l. 98.

⁶⁴ LKP(b) CK 1949 m. birželio 1 d. pasitarimo „Dėl priemonių likviduojant nacionalistinio pogrindžio likučius ir gaujas ryšium su kolūkių kūrimu“ protokolai, *ibid.*, ap. 190, b. 7, l. 39–42.

⁶⁵ *Ibid.*, l. 41.

⁶⁶ Lietuvos SSR pasienio apygardos karinio prokuroro 1948 m. lapkričio 11 d. trumpas pranešimas LKP(b) CK dėl trūkumų organizuojant kovą su partizanais, *ibid.*, ap. 11, b. 283, l. 336.

⁶⁷ LKP CK biuro 1953 m. gruodžio 31 d. nutarimas „Dėl priemonių aktyvinant kovą su nacionalistinio pogrindžio gaujų likučiais respublikoje“, *ibid.*, ap. 190, b. 9, l. 36–41.

Gauta 2013 03 01

Juozapas Romualdas Bagušauskas

THE IDEOLOGICAL APOLOGETICS OF THE COMMUNIST PARTY DURING SUPPRESSION OF LITHUANIAN NATIONAL RESISTANCE (1944–1953)

Summary

After WWII, the second wave of Stalinist terror initiated by the USSR acquired special features in Lithuania. The suppression of national resistance, Sovietisation of the country, and destruction of national identity by combining terror, repression and ideological propaganda took place throughout the country.

In the resolutions adopted by the Central Committee of the All-Union Communist Party (Bolsheviks) (AUCP[B]) between 1944 and 1948 on the political situation in Lithuania, the demand was made to destroy the ideology and social basis of the national underground movement and to expel the nation's aspirations for freedom from its consciousness as soon as possible. Destruction of the spiritual life and identity of the nation was initially carried out by promoting contempt for the nation's historical past and culture and promoting vandalism. Spiritual and physical terror became the everyday reality of Lithuania's political life.

The national attitudes of the intelligentsia and their attempts to preserve spiritual values that had formed over the years became the cause of never-ending persecution and reprisals against them. One goal was to use a certain part of the intelligentsia for the dissemination of the Soviet ideology. The intention was to bridge the gap that emerged after the repressive measure that caused the emigration of

intellectuals to the West. Propaganda and mass political agitation became an important area of ideological activity of the Soviet regime and accompanied spiritual terror and implementation of Communist ideology based on Stalinist dogmas. The Soviet press was full of vitriolic condemnation of the “enemies of the people” and euphoric praise of Stalin and his henchmen. With the help of the press, the Soviet regime hoped to purge ideas about the nation's freedom from people's consciousness. Under the veil of Soviet patriotism and proletarian internationalism, Russian nationalism was forced down people's throats, the role of Russia as the elder brother was constantly emphasised, the spiritual values of the nation were derogated, the nation was humiliated, and it became increasingly difficult to communicate in the native Lithuanian language.

The Communist regime created a social environment that it hoped would help to destroy the resistance movement as soon as possible. With the help of the government and the organisations of the Communist Party, society was divided and one social stratum was pitted against the other. By combining repression and ideological measures, the Communist Party eroded the typical mutual relationship of trust that had formed over centuries in the nation.